

INTRODUCERE

Opera filosofică, politică și istorică a lui David Hume (1711-1776) ocupă un loc cu totul special în cadrul unei mișcări intelectuale care, la rândul ei, a fost una cu totul specială: iluminismul scoțian. Influența lucrărilor sale a depășit granițele referințelor teoretice (deși cu greu ne putem imagina vreo istorie a unei științe sociale anume, fără un capitol consistent dedicat contribuției lui Hume; iar în multe cazuri, cu greu ne putem imagina vreo cercetare dedicată unor probleme curente azi în aceste științe care să-și permită să ignore pozițiile sale), punându-și o amprentă bine definită chiar asupra politicii practice (împreună cu Montesquieu, printre amicii și corespondenții căruia s-a numărat, și cu John Locke, Hume a fost unul dintre autorii care au influențat în mod decisiv viziunea politică transpusă în formulările Constituției SUA).

În ciuda acestei importanțe covârșitoare, receptarea lui Hume în mediile (în sens larg) culturale românești, și chiar în cele filosofice profesionale, a oscilat cel mai adesea între înregistrarea indiferență și ostilitatea fățișă¹. Se știe despre Hume, de obicei, că este cel care l-a trezit pe Kant din „somnul dogmatic”; lucru pe care, fără îndoială, nu-l putea face dacă argumentele sale nu erau destul de importante, ori cel puțin destul de zgomotoase, pentru a juca rolul de „ceas deșteptător” (dar această informație nu provine dintr-una din lucrările lui Hume, ci din mărturia marelui filosof german în „Critica rațiunii pure”). Dar, dincolo de aceasta, se mai știu prea puține lucruri. Ignoranța, însă, nu face imposibile contestările. Cu titlu de ipoteză personală și neverificabilă, aș spune că această manieră stranie de receptare este un reflex al sentimentului de superioritate (?!) pe care

¹ În privința receptării sale în mediile politice autohtone, lucrurile stau mult mai simplu. Vorbim despre o zonă în care cu greu poate fi identificată influența vreunui autor, oricare ar fi el (cu excepția, desigur, a unora dintre politicienii care aspiră la acest statut, și care exercită, din păcate, o influență considerabilă asupra lor înșiși).

il resimte o cultură subjugată de fascinația marilor proiecte și a rezolvărilor „definitive” față de „trivialitatea” preocupărilor unor autori ce se mulțumesc a aborda probleme minore, preferând, în mod cu totul de neînțeles, apelul la bunul simț intelectual și la raționamentele stricte în locul celui la speculația înaltă și la zburdălnicia neconstrânsă a rațiunii².

Acest mod de receptare și-a găsit expresia în puținătatea traducerilor disponibile în limba română ale lucrărilor humeene importante. De fapt, în afara „Cercetării asupra intelectului omenesc”, apărută în anii '80 într-o excelentă traducere realizată de Mircea Flonta, Adrian-Paul Iliescu și Constanța Niță, toate celelalte opere majore ale lui Hume (*Tratat despre natura umană*, *Cercetare asupra principiilor moralei*, *Dialoguri asupra religiei naturale* și *Istoria Angliei*) sunt plasate pe o lungă listă de așteptare.

Prezenta selecție din *Eseurile politice* ale lui Hume încearcă să facă un prim pas către umplerea acestui gol regretabil. Ea s-a născut ca urmare a inițiativei demne de laudă a doi dintre studenții Facultății de Filosofie din București (Bogdan Asaftei și Cristian Ducu), care și-au asumat sarcina dificilă a traducerii textelor și au reușit să o ducă la bun sfârșit într-o manieră onestă și corectă. Trebuie spus că această ediție nu are pretenția de a se adresa în primul rând specialiștilor în opera lui Hume. O ediție critică și completă a eseurilor reprezintă un proiect mult mai ambițios, despre care nu putem decât să sperăm că-1 vom vedea prinzând contur într-un viitor nu foarte îndepărtat. Rolul asumat al acestei apariții este doar acela de a plasa în circuitul intelectual autohton câteva dintre cele mai importante și mai incisive idei politice humeene.

² Cazul receptării operei lui Hume nu este unul singular. Un exemplu paradigmatic pentru genul de atitudine pe care mi-am permis să o caricaturizez aici, cu o anume doză de răutate, este dat de prefața scrisă de Nae Ionescu la ediția română a cărții lui Herbert Spencer, *Individul împotriva statului*. (vezi, în ultima reeditare, Herbert Spencer, *Individul împotriva statului*, București: Incitatus, 2001). Ionescu nu doar că nu-și dă osteneala de a înțelege și a evalua nepărtinitor poziția lui Spencer; întreaga prefață este, în subtext, o pledoarie în favoarea ideii că pentru astfel de autori nici nu merită să-ți dai osteneala, iar utilitatea traducerii lor este aceea de a avea ilustrații substanțiale pentru rubrica „așa nu!”.

Cititorul, chiar și cel neavizat în privința subtilităților filosofiei politice și a detaliilor istoriei britanice și antice, dar interesat de investigarea problemelor societății sale, va descoperi în aceste texte o lectură fermecătoare. Eseurile lui Hume îmbină fermitatea convingerii politice cu moderația filosofului care a ridicat cultivarea scepticismului și temperarea entuziasmelor pasionate de tot felul la rang de atitudine intelectuală fundamentală. Accentele polemice vii, uneori pline de o duritate pe cât de ironică, pe atât de elegantă, ne fac să realizăm cu tristețe că trăim vremuri în care, prin comparație, pamfletul politic a renunțat la orice pretenție de a constitui una dintre formele rafinamentului spiritual. Mai mult, observarea similarităților (uneori nostime) între genul de întrebări care frământau societatea britanică a mijlocului de secol al XVIII-lea și cele care răscolesc societatea românească de azi este susceptibilă să ajute la înțelegerea naturii și a mizei profunde a acestor interogații.

În cele ce urmează, vom schița câteva dintre argumentele formulate de Hume, plasându-le în contextul relevanței lor pentru dezbaterile teoretice actuale.

Mai întâi, însă, o scurtă explicație cu privire la structura volumului. Spre deosebire de alte ediții (vezi nota traducătorilor), ea urmează îndeaproape ordinea „naturală” a arhitecturii „științei politice”, în accepția lui Hume. Teoria politică trebuie să plece de la ideea că există date constante și regularități specifice ale naturii umane (o viziune care-l apropie pe Hume de teoreticienii dreptului natural, altfel, probabil, principalii săi adversari în filosofia politică) și că orice încercare de a modifica această natură prin apelul la mijloacele instituționale sau juridice ale guvernării este din start sortită eșecului. Relația dintre structura instituțiilor sociale și principiile abstracte ale moralei nu este una necesară. Oamenilor le este imposibil să-și schimbe în vreun fel elementele constitutive ale naturii lor, pentru a deveni mai supuși normelor morale. „Tot ce pot face este să-și schimbe situația, astfel încât respectarea dreptății să devină interesul imediat al indivizilor particulari”³.

Acestea ar fi, în câteva fraze, articulațiile fundamentale ale științei politice (presupozițiile acesteia). Dar consecințele lor sunt covârșitoare. Aranjamentele sociale sunt necesare pentru promovarea „interesului public” al „respectării dreptății”. Interesul public nu este însă conceput

în maniera agregativă a lui Bentham sau Mill, care este compatibilă, la limită, cu orice tip de structură instituțională⁴. Dacă respectarea dreptății este echivalentă, așa cum insistă adesea Hume, cu obținerea reciprocă de la invadarea proprietăților (vezi, de exemplu, *Despre contractul originar* în prezentul volum), atunci interesul general nu poate fi (în alți termeni) altul decât acela al promovării acelor instituții care să facă posibilă cooperarea pașnică, non-agresivă între membrii individuali ai societății (să facă astfel încât cooperarea să devină „interesul imediat” al fiecăruia dintre ei). Scopul științei politice este acela de a identifica aceste instituții.

Nu există, în acest volum, un grup anume de eseuri care să se ocupe de fundamentul teoriei politice, și anume descrierea **regularităților** naturii umane. De fapt, acest obiectiv este urmărit sistematic de Hume doar în *Tratatul asupra naturii umane* și în cele două *Cercetări*. Cu toate acestea, aproape fiecare eseu cuprinde referiri la aceste **regularități**, în funcție de tema abordată, astfel încât concepția lui Hume asupra acestui subiect poate fi, în linii mari, reconstituită cu ușurință.

Bine reprezentat este, însă, cel de-al doilea „etaj” al edificiului, și anume condițiile generale ale **politicii**. În această categorie intră eseurile „Dacă politica poate fi redusă la o știință”, „Despre primele principii ale cărmuirii” și, într-o oarecare măsură, „Despre contractul originar”. Aici putem întâlni, pe lângă ideile menționate mai sus, și o serie de reflecții epistemologice interesante cu privire la statutul științei politice. Astfel, suntem preveniți că există prea puțin legi ale acestei științe care să nu admită un număr remarcabil de **excepții**. Vanitatea omenească și accidentele istoriei sunt capabile să ducă la ruină orice aranjament social, indiferent cât de solid în **teorie**⁵.

⁴ Vezi, pentru un astfel de argument, Norman Barry, *Classical Liberals and Libertarians*, Londra: Macmillan, 1986, pp. 20-25.

⁵ Cât de apropiate sunt aceste reflecții de avertismentul lui Hayek împotriva încrederii pe care societățile moderne tind să o acorde „experților” în problemele sociale (vezi Friedrich Hayek, *Drumul către servitute*, București: Humanitas, 1993)! De altfel, filosofia politică a lui Hume a fost deseori asociată cu tipul de evoluționism instituțional hayekian, fiind văzută ca una dintre primele teoretizări ale conceptului pe care Hayek îl utilizează cu denumirea de „ordine spontană” (vezi, de exemplu, Barry, op.cit., p.28).

Nu există organizări constituționale bune în mod aprioric, dar aceasta nu înseamnă că orice încercare de a le evalua este lipsită de **sens**. Analizând fiecare caz în parte, putem vedea în ce măsură o organizare politică sau o alta se apropie de scopul promovării interesului **public**, așa cum a fost descris mai sus, și în ce măsură a fost ea validată prin experiența istorică.

Tot de zona principiilor generale ale politicii ține și al doilea grup de eseuri, care conturează teoria humeană a obligației politice: „Despre prejudecățile **morale**“ (ca introducere la structura dilemelor morale cărora trebuie să le facă față orice teorie a obligației), „Despre contractul **originar**“, „Despre supunerea pasivă“ și „Despre libertatea **civilă**“. Dezvoltarea dată de Hume acestor **subiecte**, prin critica dură a teoriilor contractului social și prin ideea datoriei de supunere pasivă, îi face pe mulți comentatori să-l considere pe filosoful scoțian ca un autor prin excelență conservator. Dincolo de inutilitatea intrinsecă a efortului de a lipi etichete de tipul „-ismelor“ pe fruntea autorilor clasici, merită să remarcăm totuși că, oricum, această interpretare nu este deloc **nechestionabilă**.

Este adevărat, **problema** obligației politice constituie și azi, în ciuda numeroaselor tentative de a-i găsi o rezolvare, unul dintre punctele nevralgice ale filosofiei liberale. Hume formulează aici o critică rafinată a versiunii contractualiste a unei astfel de **încercări**, critică ce-și păstrează în continuare actualitatea. A spune că guvernământul a fost instituit **printr-un** acord, și că aceasta este sursa obligației politice reprezintă, pentru Hume, un exemplu al tendinței filosofice de a proceda **de-a-ndoaselea**. Nu doar că aranjamentele politice nu au fost create pentru a se respecta o **promisiune**; ci rolul lor este tocmai acela de a asigura un cadru care să facă respectarea promisiunilor predictibilă. Fundamentul corect al obligației politice nu poate fi, prin **urmare**, decât interesul (același care stă și la baza obligațiilor care se nasc din promisiuni). Există însă o **diferență** notabilă între un astfel de fundament și încercările de a deriva obligația politică din respectarea oarbă a unei tradiții brute ori dintr-o atitudine **hiper-prudentă** față de schimbare: obligația supunerii nu este, la Hume, universală, ci condiționată. Dacă ar fi să intrăm în jocul etichetelor, am putea spune că derivarea obligației politice din interesul public („al comunității civile“) are, cu siguranță, o nuanță

conservatoare sau comunitariană. Dar felul în care este definit acest interes e cum nu se poate mai liberal.

Al treilea grup de eseuri („Despre partide în **genere**“, „Despre independenta **parlamentului**“, „Despre coalițiile de **partide**“ și „Despre libertatea presei“) face trecerea către evaluarea unor aranjamente instituționale concrete. Problema abordată aici este aceea a facțiunilor. Orice guvernământ liber sau democratic se confruntă cu apariția unor clivaje **adânci**, care iau fie forma partidelor **politice**, fie pe cea a curențelor năvalnice ale opiniei publice (încă o veche problemă cu o dureroasă actualitate; să ne gândim doar la disputele aprinse în jurul restituirii proprietăților naționalizate, ori la conflictele de tip „minerii contra bărboșilor“). În cazurile uzuale, aceste clivaje duc la erodarea încrederii mutuale din societate și la îngreunarea cooperării; în cazurile cele mai nefericite, rezultatul poate fi disputa generalizată, ori chiar războiul civil. Soluția găsită de Hume, și raportată la experiențe istorice (cel puțin) instructive pentru **noi**, o anticipează pe cea a constituționalismului **american**⁶: echilibrul și controlul reciproc între puterile statului, precum și între instituția statului în întregul său și opinia **publică**.

Un al patrulea grup de articole reunește o serie de argumente ale lui Hume cu privire la aranjamentele economice dezirabile într-o societate: „Despre comerț“, „Despre taxe“ și „Despre creditul **public**“. Fără a intra în chestiuni de detaliu, trebuie să remarcăm din nou bunul simț intelectual care răzbate din aceste argumente. Astfel, „Despre taxe“ poate juca și azi rolul unui mic îndreptar general de politică fiscală discretă; iar considerațiile cu privire la creditul public, în care Hume vede principala primejdie la adresa libertății, reprezintă (modernizând puțin terminologia) o superbă pledoarie *avant la lettre* împotriva teoriei keynesiene a cheltuielilor publice finanțate prin deficit.

În fine, ultima categorie reprezentată în volum cuprinde un singur eseu, „**Ideea** unei comunități civile **perfecte**“. Încercarea lui Hume este mai mult decât o simplă utopie personală. Deși, poate, rudimentară în comparație cu rafinatele proceduri instituționale de

⁶ Pentru un argument clasic asupra problemei facțiunilor, vezi James Madison, „Federalist 10“ („Despre facțiuni“) în Mihail-Radu Solcah și Adrian-Paul Iliescu (eds), *Limitele puterii*, București: All, 1994.

care dispunem azi, ea cuprinde o seamă de **intuiții** profunde (mai ales în partea ei finală) cu privire la cerințele realizării unui echilibru **între** puteri și ale prevenirii abuzurilor și a înclinației spre corupție a indivizilor ce ocupă poziții de putere, intuiții pe care poate că nu ar strica să le luăm mai atent în **considerare**.

Gândirea politică a lui Hume este una complexă și provocatoare, în mod la prima vedere **paradoxal**, tocmai prin moderația ei. Într-un fel, ea reprezintă calea de mijloc între mărețul și orgoliosul slogan „Vom fi iarăși **ce-am** fost, și mai mult decât **atât!**” și **ultra-entuziastul** „Vom fi ce n-am mai fost **niciodată!**”. **Îndemnul** humean este „să fim întotdeauna ceea ce suntem, și din ce în ce mai **puțin!**”. **O** propunere pe **care**, chiar dacă nu o vom urma **vreodată**, cu greu o putem ignora.

Emanuel-Mihail Socaciu

NOTA TRADUCĂTORILOR

Orice studiu introductiv referitor la transpunerea operei unui autor într-o limbă străină pornește prin **menționarea dificultăților** de traducere și a **soluțiilor** propuse ca variante intermediare și finale. Este un loc comun considerentul potrivit căruia traducerea unui text filosofic se remarcă prin **simplicitatea abordării conceptuale**, fapt datorat unei terminologii științifice **încetățenite** și universalizate. Nimic mai eronat însă decât acceptarea ideii că **filosofia**, ca domeniu **științific**, necesită un travaliu de o amploare mai redusă în munca de traducere, spre deosebire de scrierea literară care ar presupune constrângeri mai puternice asupra eforturilor traducătorilor, datorate, oarecum paradoxal, tocmai **libertății** de a „reconstrui” un text nou cu o **forță** de sugestie care să se apropie de cea a **originalului**. **Într-adevăr**, transpunerea unui text literar permite o libertate mai mare în munca traducătorului de găsi „corespondentul ideal”, dar tocmai această libertate aduce cu sine numeroase neajunsuri care sporesc acest efort, transformând libertatea lărgită de a manevra textul în povara de a reda gradul de expresivitate al operei **originale**. **Conținutul** sintagmelor și al ideilor literare având o alură mai puțin riguroasă, mai puțin strictă - fapt **excepțional** exprimat prin versurile poetului: „Car nous voulons la Nuance encore / Pas la Couleur, rien que la nuance!” -, se cuvine ca traducerea să ofere, drept **corespondenți**, termeni poate nu chiar **echivalenți** la nivelul sensului, dar care au o expresivitate echivalentă, care stârnesc aceleași sentimente și **emoții**. Traducerea filosofică ar fi astfel o **trudă** mai puțin titanică, cât una sistematică, în care **termeni** cu un **conținut** fix sunt „înlocuiți” cu termenii **echivalenți aferenți**, în care exigenta concordantei lingvistice, a armoniei semantice dintre copie (traducere) și original limitează sfera de cercetare, simplificând, implicit, și eforturile celor **angajați** în această activitate.

Dar oare nu este cel puțin la fel de dificil să ai un rol, într-o oarecare măsură, contrapuz metodei de traducere literare? Libertatea de **creație** „constrânge” la căutarea unui cuvânt care să se potrivească ca nivel de

expresivitate, pe când „libertatea” de a nu găsi un cuvânt care doar să se potrivească (pot exista grade de expresivitate și în cadrul discursului științific) constrânge la a găsi exact cuvântul echivalent ca înțeles. Oare nu este la fel de dificil să găsești exact același termen ca și căutarea unui termen care să ofere exact aceeași sugestivitate?

Încercând să combată orice abatere neștiințifică a demersului filosofic, orice intenție presupus filosofică, care înaintează un sistem de enunțuri incoerente cu propoziții stabilite anterior ca fiind certe, enunțuri care nu au fundament verificabil și reductibil la datul imediat, un autor renumit¹ afirma despre metafizicieni că sunt „muzicieni fără dar muzical”, în sensul că metafizica nu are un conținut teoretic, ci exprimă ceea ce el a numit „sentimentul vieții”.

Ar rezulta astfel că metoda filosofică întemeiată pe „analiza logica a propozițiilor și conceptelor științei empirice” se potrivește acelor filosofi care au „darul muzical”, că rigoarea științei poate fi echivalată cu darul muzical, iar demersul filosofic neștiințific cu lipsa acestei capacități?

Ceea ce reiese este nu doar faptul că cele două sarcini presupun eforturi oarecum egale, deși este imposibil să le măsoari, ci și faptul că sunt două lucruri diferite, două „jocuri de limbaj” diferite, tocmai din acest fapt fiind imposibilă o comparație cu sens evaluativ între ele.

Atât despre această mică chestiune. Să trecem acum la problemele cu adevărat izbitoare care au apărut pe parcursul traducerii textelor originale.

Dificultăți de traducere

După cum am văzut, orice traducere presupune o seamă de dificultăți: în ceea ce privește transpunerea unor termeni, a topicii ș.a.m.d. Acestea sunt amplificate în cazul textelor lui Hume datorită distanței destul de mari dintre limba originalului și limba în care se traduce, a unor particularități ce țin de savoarea scriiturii acelei epoci, dar și datorită evoluției limbii engleze. În ceea ce privește prima chestiune, am optat pentru o redare cât mai fidelă a sensului și nu neapărat în favoarea unei forme arhaizate a textului; am tradus într-o formă arhaizată numai acolo unde nu aveam altă soluție, ori unde înlocuirea cu limbajul modern ar fi însemnat o pierdere de sens. În al doilea rând, am pus accent pe asigurarea fluentei textului în limba română, încercând să nu permitem strecurarea unor pierderi de sens.

Dintre particularitățile textelor lui Hume se remarcă următoarele: inversarea succesiunii unor părți de vorbire (substantivul cu adjectivul: „of so noble a passion“; „where so considerable a number of the labouring poor“); dublarea epitetelor cu sinonime („a proper balance or counterpoise“; to „show the danger, open and barefaced, ...“); lipsa pe alocuri a condiționalelor („who gives NO leases, nor fears that his land will be spoiled by ill methods of cultivation“); utilizarea unor semne de punctuație (două puncte și punct și virgulă) fără a urma vreo regulă; fraze eliptice ori dezordonate ș.a.m.d.

În ceea ce privește termenii cu statut special în cadrul gândirii lui David Hume, menționăm următoarele opțiuni de traducere:

Government - l-am tradus fie cu *cârmuire*, atunci când desemna acțiunea de conducere a societății, fie cu [*formă de*] *guvernământ*, atunci când era vorba de forma instituțională de conducere a societății.

Constitution - poate fi întâlnit aici în trei variante: *organizare politică*; *alcătuire politică*; ori *constituirea politică originară a statului*. Primele două sunt sinonime în limba română și le-am folosit după exigențe pur stilistice. Cea de-a treia are un sens general, constituirea politică a statului. A traduce acest termen cu *constituție*, în acest caz, ar constitui o eroare gravă deoarece, pe de o parte, Anglia nu a avut niciodată o constituție scrisă, iar pe de alta, ar fi însemnat să trimitem cititorul pe o pistă falsă, o pistă a limbajului juridic continental.

Commonwealth - a fost tradus cu *comunitate civilă*. (A se vedea nota lui Silviu Culea din John Locke –*Al doilea tratat despre cârmuire. Scrisoare despre toleranță*; Trad. Silviu Culea, Edit. Nemira, București, 1999, p. 46)

Industry - a fost tradus, în funcție de context, cu *sârguință*, *hârmicie*; *inițiativă*. Iar când a fost vorba de o sferă determinată a economiei, l-am tradus cu *industrie*.

Obedience - a fost tradus CU *supunere*.

Factions – a fost tradus cu *facțiuni*.

Public good sau **public utility** - a fost redat prin *interes public*. Ediția franceză traduce cu *interes general*, ceea ce trimite deja la o tendință rousseauizantă.

The State - nu e întotdeauna *statul* ca instituție, ci ansamblul indivizilor; ca urmare, am tradus cu *ansamblul cetățenilor* ori, simplu, cu *populație*.

Manners - a fost tradus cu *moravuri*.

Un caz aparte poate fi observat în *Of Taxes*, unde Hume folosește șase termeni diferiți pentru a reda ideea de taxă: **tax-taxes, duty, impost, tithe, customs**, și **excise**. Primii patru termeni au fost traduși cu *taxă* sau *impozit*, **Customs** s-a tradus și el tot cu *taxă*, în cazurile în care nu se referă la **customs duty** (*taxă vamală*). **Excise** a fost tradus cu *taxă pe consum*.

Referitor la citatele pe care le introduce Hume, trebuie să menționăm faptul că unele dintre ele nu au fost preluate din edițiile în limba română, ci traduse în forma în care ele apar aici. Această situație a fost determinată fie de faptul că există doar ediții vechi în limba română a respectivei lucrări citate, care nu sunt întotdeauna de maximă acuratețe, fie pentru că unele lucrări nu există în traducere în română, fie pentru că traducerea românească e diferită de cea folosită de Hume și, ca atare, am preferat să păstrăm textul dat de autorul nostru.

Pentru traducerea de față am folosit ediția Green-Grose [1871, 1907] a eseurilor morale, politice și literare (*Essays: Moral, Political, and Literary*) ale lui Hume, precum și varianta revizuită și adnotată din ediția Miller [1987]. Pe lângă textul original, am apelat și la traduceri în limbile italiană și franceză: *Discorsi politici*; Trad. Mauro Misul, Boringhieri, Torino, 1969; și *Essais moraux, littéraires et politiques*; Trad. Jean-Pierre Jackson, Alive, Paris, 1999.

Textele cuprinse în acest volum nu au mai fost traduse în limba română până acum, iar din opera lui Hume nu sunt accesibile publicului de la noi decât Cercetare asupra intelectului omenesc (Trad. Mircea Flonta, Adrian-Paul Iliescu și Constanța Niță, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1987), eseul *Despre originea cărmuirii* (Trad. Camil Ungureanu; în Adrian-Paul Iliescu și Emanuel Socaciu (ed.) - *Fundamentele gândirii politice moderne: antologie comentată*; Edit. Polirom, Iași, 1999, pp. 90-92), și un fragment din *Trata tul despre natura umană* (cartea a III-a, partea I: „Despre virtute și viciu în general” și partea a II-a: „Despre dreptate și nedreptate”; Trad. Emanuel Socaciu, *ibid.* pp. 77-89). Prin urmare, credem că este necesar să indicăm câteva studii dedicate concepției politice și economice a lui Hume care pot ajuta la înțelegerea textelor prezente aici.

- Arkin, M. - *The Economic Writings of David Hume - A Reassessment*; în „South African Journal of Economics”, Nr. 24, 1956, pp. 204-220
- Bagolini, Luigi - *Esperienza giuridica e politica nel pensiero di David Hume*; Giappichelli, Torino, 1967

- Buckle, Stephen - *Natural Law and the Theory of Property. Grotius to Hume*; Clarendon, Oxford, 1991
- Forbes, Duncan - *Hume's Philosophical Politics*; Cambridge University Press, Cambridge, 1985
- Forbes, Duncan - *Politics and History in David Hume*; în „Historical Journal”, vol. 6, 1963, pp. 280-295
- Gauthier, David - *David Hume Contractarian* în „Philosophical Review”, vol. 88, 1979, pp. 3-38
- Haakonssen, Knud - *Hume's Obligation*; în „Hume Studies”, vol. 4, 1978, pp. 7-17
- Haakonssen, Knud - *The Science of a Legislator: the Natural Jurisprudence of David Hume and Adam Smith*; Cambridge University Press, Cambridge, 1981
- Harrison, Jonathan - *Hume's Theory of Justice*; Clarendon, Oxford, 1981
- Hayek, F. A. von - *The Legal and Political Philosophy of David Hume*; în „Il Politico”, vol. 28, 1963, pp. 691-704
- King, James - *Hume's Classical Theory of Justice*; în „Hume Studies”, vol. 7, 1981, pp. 32-54
- Kolin, Andrew - *The Ethical Foundations of Hume's Theory of Politics*; Peter Long, New York, 1992
- Livingston, Donald & Marie Martin - *Hume as Philosopher of Society, Politics and History*; University of Rochester Press, Rochester, 1991
- Mackie, J. L. - *Hume's Moral Theory*; Routledge, London, 1980
- Moore, James - *Hume's Political Science and the Classical Republican Tradition*; în „Canadian Journal of Political Science”, vol. 10, 1977, pp. 809-839
- Moore, James - *Hume's Theory of Justice and Property*; în „Political Science”, vol. 24, 1976, pp. 103-119
- Stewart, John B. - *The Moral and Political Philosophy of David Hume*; Columbia University Press, New York, 1977 (2nd ed.)
- Vlachos, G. - *Essai sur la politique de Hume*; Athens, 1955
- Whelan, Frederick G. - *Order and Artifice in Hume's Political Philosophy*; Princeton University Press, Princeton, 1985

DESPRE PRIMELE PRINCIPII ALE CĂRMUIRII

Nimic nu apare mai surprinzător aceluia care privește relațiile dintre omenești dintr-o perspectivă filosofică, decât **ușurința** cu care cei mulți sunt guvernați de cei puțini și supunerea implicită cu care oamenii renunță la propriile lor sentimente și pasiuni în favoarea celor ale conducătorilor lor. Când cercetăm mijloacele prin care este înfăptuit acest miracol, vom descoperi că, întrucât **FORȚA** este totdeauna de partea celor conduși, cărmuitorii nu au altceva în sprijinul lor decât opinia. Așadar, cărmuirea este întemeiată doar pe opinie; iar acest precept se aplică atât celor mai despotice și mai războinice **guvernăminte**, cât și celor mai libere și mai populare, Sultanul Egiptului sau împăratul Romei își puteau conduce supușii inofensivi, ca pe niște animale sălbatice, împotriva înclinației și sentimentelor lor, dar trebuie, cel puțin, să-și fi condus **mamelucii**, respectiv **gărzile pretorienae** pe niște oameni, pe baza opiniei.

Opinia este de două feluri, și anume cu privire la **INTERES** și cu privire la [ceea ce este] **DREPT**. Prin opinie cu privire la interese înțeleg în principal sentimentul avantajului general care se obține prin cărmuire, dimpreună cu convingerea că acea cărmuire anume care a fost instituită este la fel de avantajoasă ca oricare alta care ar fi putut fi cu ușurință **instaurată**. Când această opinie prevalează înăuntrul statului sau printre cei care au forța în **mâinile lor**, ea conferă o mare siguranță oricărei **cărmuiri**.

Dreptul este de două feluri: dreptul la **PUTERE** și dreptul de **PROPRIETATE**. **Opinia** superioară a oamenilor față de primul fel poate fi înțeleasă cu ușurință prin observarea atașamentului pe care toate națiunile îl au față de cărmuirile lor din **vechime**, și chiar față de acele denumiri care au fost consacrate **din** timpurile vechi. Antichitatea este întotdeauna asociată cu dreptul; și oricât de nefavorabile ar fi sentimentele pe care le nutrim față de oameni, vom vedea că ei întotdeauna se dovedesc risipitori cu sângele și averea lor atunci când este vorba de menținerea **justiției publice**. Într-adevăr, nu există, la prima vedere, nici un domeniu în care să

ne poată părea că există o **contradicție** mai mare pentru mintea umană ca cel de **față**. Atunci când oamenii acționează într-un grup, ei sunt capabili, fără nici un fel de rușine sau de remușcări, să-și neglijeze toate obligațiile ce țin de onoare și moralitate pentru a se pune în slujba partidei lor; și totuși, dacă facțiunea se constituie pe baza unei chestiuni de drept sau principiu, nu există vreo altă ocazie în care să descoperim la ei o mai mare îndârjire și un simț mai hotărât al dreptății și echității. Aceeași înclinație socială a omenirii este cauza acestor aspecte contradictorii.

Este pe deplin înțeles ca opinia asupra dreptului la proprietate este de cea mai mare importanță în toate chestiunile privitoare la cărmuire. Un autor renumit a făcut din proprietate fundamentul oricărei cărmuirii¹, iar cei mai mulți dintre scriitorii noștri politici par înclinați să-l urmeze în acest punct. Acest raționament merge prea departe; dar trebuie totuși recunoscut ca opinia asupra dreptului de proprietate are o influență mare în această chestiune.

Pe aceste trei opinii, asupra interesului public, a dreptului la putere și a dreptului de proprietate, sunt fondate toate cărmuirile și toată autoritatea celor puțini asupra celor mulți. Există, desigur, și alte principii, care adaugă forță acestora, și determină, limitează sau modifică funcționarea lor, cum ar fi *interesul personal*, *teama* și *atașamentul*. Dar putem totuși afirma că aceste alte principii nu pot avea nici o influență singure, ci presupun influența prealabilă a opiniilor sus-menționate. Ele trebuie considerate, așadar, ca fiind principiile secundare ale cărmuirii, nu cele primare.

Căci, mai întâi, în ceea ce privește interesul personal, prin care înțeleg așteptarea unor avantaje particulare, distincte de protecția generală pe care o primim din partea cărmuirii, este evident că autoritatea magistratului trebuie instituită sau, cel puțin, întrevăzută dinainte pentru a provoca această așteptare. Perspectiva unei recompense poate crește autoritatea magistratului asupra unor anumite persoane; dar nu poate niciodată să-i dea naștere în opinia publică. Oamenii, în mod natural, așteaptă cele mai mari favoruri din partea

¹ Ar putea fi vorba despre James Harrington (1611-1677), unul dintre autorii extrem de influenți ai secolului al XVII-lea pentru istoria gândirii politice britanice. În utopia sa „The Commonwealth of Oceania“, acesta argumentează că echilibrul puterii politice se bazează pe echilibrul distribuției proprietății. Nu este exclus, însă, ca referința să fie la opera lui John Locke. [n.ed., E.M.S.]

prietenilor și a celor cunoscuți; prin urmare, speranțele unui număr considerabil de membri ai comunității civile nu s-ar concentra niciodată asupra unui grup anume de oameni, dacă aceștia nu ar deține vreo altă magistratură și dacă nu ar avea o influență distinctă asupra opiniilor lumii. Aceeași observație trebuie extinsă și asupra celorlalte două principii: *frica* și *atașamentul*. Nici un om nu ar avea vreun motiv să se teamă de *furia* unui tiran dacă autoritatea acestuia ar proveni doar din teamă; de vreme ce, fiind doar un singur om, forța sa corporală are doar o mică amploare și, deci, toată puterea suplimentară pe care o posedă este constituită ori pe baza opiniei noastre, ori pe presupusa opinie a altora. Și, cu toate că atașamentul față de înțelepciunea și virtutea unui suveran merge foarte departe și are mare influență, totuși respectivul suveran trebuie presupus în prealabil ca fiind investit cu o autoritate publică, altfel stima populației nu-i va servi nicăieri, și nici virtutea sa nu va avea vreo influență dincolo de o sferă *îngustă*.

O cărmuire poate dăinui pentru mai multe generații, chiar dacă echilibrul *puterii* și cel al proprietății nu coincid. Acest lucru se întâmplă mai ales acolo unde orice categorie sau clasă a cetățenilor a obținut o mare parte din proprietate, dar organizarea politică originară a cărmuirii nu-i oferă nici o parte din putere. Pe ce temeii ar putea un individ *dintr-o* asemenea clasă să-și asume vreo autoritate în chestiunile publice? Cum oamenii sunt, de obicei, mult mai atașați față de cărmuirea din vechime, nu este de așteptat ca opinia publică să favorizeze vreodată asemenea uzurpări. Dar acolo unde organizarea politică originară lasă vreo fărâmă de putere, oricât de mică, unei clase de oameni care posedă o *mare* parte a proprietății, este ușor pentru ei să-și extindă treptat autoritatea și să facă astfel *încât* distribuția puterii să coincidă cu cea a proprietății. Acesta a fost cazul Camerei Comunelor din Anglia.

Cei mai mulți dintre autorii care au cercetat guvernământul britanic au presupus că, întrucât camera inferioară reprezintă toate comunitățile locale ale Marii Britanii, greutatea ei *îmbalansa* puterii este proporțională cu proprietatea și puterea tuturor acelor pe care-i reprezintă. Dar acest principiu nu trebuie acceptat ca fiind absolut adevărat. Căci, deși oamenii sunt predispuși să se atașeze mai mult de Camera Comunelor decât de orice altă ramură a guvernământului (*fiind* aleasă de ei pentru a-i reprezenta și pentru a fi gardianul public al libertății lor); totuși au existat situații în care Camera, chiar în opoziție fiind față de Coroană, nu a fost urmată de oameni, după cum putem observa *în* special în cazul Camerei controlată de partidul Tory din timpul domniei

regelui **William**². Dacă membrii ei ar fi obligați să primească instrucțiuni din partea alegătorilor, ca deputații olandezi, situația s-ar schimba în întregime; iar dacă asemenea putere și bogății, cum sunt cele ale tuturor comunităților locale din Marea **Britanie** ar fi puse în balanță, e greu de conceput că monarhul ar putea influența o asemenea mulțime de oameni sau că ar putea să contracareze importanța **proprietății** ei. Este adevărat, coroana are mare influență asupra corpului colectiv în ceea ce privește alegerea membrilor; dar dacă ar fi ca această influență, care în prezent este exercitată doar odată la șapte ani, să fie folosită pentru a determina rezultatul fiecărui vot, ea ar dispărea curând; și nici un fel de abilitate, popularitate sau venit nu ar putea să o mențină. Prin urmare, trebuie să adopt opinia că orice modificare în această stare de lucruri ar conduce la o schimbare totală în structura cârmuirii **noastre**, și ar transforma-o curând într-o republică pură; și probabil chiar într-una convenabilă. Căci deși oamenii, adunați într-un corp asemenea triburilor romane, ar fi organizați într-o formă destul de inadecvată cârmuirii, totuși, dispersați în corpuri mici, ei sunt mai sensibili la cerințele **rațiunii** și ale ordinii; forța curentelor și a tendințelor populare este, într-o mare măsură, ruptă, iar interesul public poate fi urmărit cu o anumită metodă și constanță. Dar nu are rost să mai continuăm raționamentul asupra unei forme de **guvernământ** care nu este probabil să fie vreodată instituită în Marea Britanie, și care nu pare să fie scopul nici unui partid **de-al** nostru. Haideți să ne bucurăm de vechea noastră formă de cârmuire și să o îmbunătățim pe cât putem, fără a încuraja vreo pasiune față de asemenea **noutăți** periculoase.

Traducere de Bogdan Asaftei

² În perioada dintre 1698 și 1701, Camera Comunelor, sub controlul partidului **Tory**, s-a opus măsurilor luate de William III pentru securitatea Europei împotriva lui Ludovic XIV al Franței. Atunci când comitatul **Kent** a trimis **delegați** la Londra în 1701 pentru a admonesta Camera Comunelor pentru neîncrederea ei față de rege și pentru întârzierea votului, **delegații** au fost arestați. Dezgustul poporului față de tratamentul delegaților din Kent a fost exprimat într-un pamflet al partidului Whig numit *Cronica Legiunii* (1701). *Petitia comitatului Kent* și *Cronica Legiunii* au demonstrat că sprijinul opiniei publice a fost acordat regelui în această bătălie cu **Comunele**. [n.trad.]

DESPRE PREJUDECĂȚILE MORALE

Există un grup de oameni, de curând ivit printre noi, care străduiește să se distingă, ridiculizând orice lucru ce a apărut pînă în zilele noastre drept sacru și venerabil în ochii omenirii. **Rațiunea**, **sobrietatea**, **onoarea**, **prietenia**, **căsătoria**, sunt subiectele **conturilor** ale zeflemelei lor insipide; și chiar **spiritul public** și **respectul de organizarea noastră politică** sunt tratate drept **himerice nepractice**. Acolo unde planurile acestor **anti-reformatori** sunt puse în practică, toate **legăturile societății** trebuie rupte pentru a face loc **indulgenței** față de o bună dispoziție și o veselie triviale. **Însoțitorul** nostru la petreceri trebuie preferat prietenului fratelui; risipa dezmățată trebuie alimentată cu prețul **cheltuielii** oricărui lucru valoros, fie în domeniul public, fie în cel **privat**. Oamenii ar trebui să aibă atât de puțin respect față de orice **altcinec** dincolo de ei **înșiși**, încât, în **cele** din urmă, o organizare polițistă liberă va deveni perfect ineficăc pentru omenire și va deger într-un sistem universal de fraudă și corupție.

Există și o altă **înclinație** pe care o putem observa la unii filosofi; și care, dacă nu la fel de periculoasă ca înclinația irascibilă nefondată menționată mai sus, va avea, oricum, un efect **necreșterii** asupra acelor care o îngăduie. **Înțeleg** acea străduință filosofică pînă la importanță către perfecțiune care, sub pretextul **reformării prejudecăților** și erorilor, lovește în cele mai folositoare **tendințe** și instincte ce guvernează natura umană. Printre antici, stoicii erau remarcabili prin această **pornire**, și sper să nu le fi copiat pînă de aproape această trăsătură și unele dintre cei mai **venerabili** caractere ale vremurilor ce le-au urmat. Sentimentele **virtuoase** delicate ori prejudecățile, dacă doriți, au avut serios de **suferință** pe urma acestor **reflecții**; în timp ce o anumită mândrie posesivă **dispreț** față de omenire a prevalat în locul lor și a **fost prețuită** drept cea mai înaltă înțelepciune, deși, în **realitate**, este cea mai **strigăc** la cer nerozie dintre toate. Fiind solicitat de Brutus, care a **lovit**

libertatea Romei asemeni fulgerului divin, Statilius a refuzat să-l însoțească spunând *că toți oamenii sunt proști ori nebuni, și nu merită ca un om înțelept să-și bată capul cu ei.*

Cititorul mai educat își va aminti aici cu ușurință de rațiunea pe care a dat-o un filosof antic pentru a nu se fi împăcat cu fratele său, care îi ceruse amicitia. El era prea mult un filosof pentru a gândi că legătura dintre cei născuți din același părinte trebuie să aibă vreo influență asupra unei minți rezonabile, și și-a exprimat acest sentiment într-o asemenea manieră, încât nu cred a fi potrivit să o repet. Când prietenul tău este suferind, spune Epictet, poți arăta o falsă simpatie pentru el dacă aceasta îi aduce alinare, dar ai grijă să nu permiți compasiunii să intre în inima ta ori să-ți tulbure liniștea, care este perfecțiunea înțelepciunii. Fiind întrebat de către prietenii săi pe când era bolnav 'Ce ar trebui se facă cu el după moartea sa?' Diogenes a răspuns: *De ce nu mă aruncați pe câmp? 'Ce! au replicat ei, la păsări și fiare'. Nu. Puneți o bătă cu care să mă apăr! 'Cu ce scop?', spuseră ei. Nici conștient nu vei fi, nici vreo putere de care să te folosești nu vei avea.' Atunci, dacă fiarele mă vor devora, spuse el strigând, o să simt asta mai tare? Nu cunosc nici o maximă a acestui filosof care să arate mai evident atât vioiciunea, cât și ferocitatea temperamentului său.*

Cât de diferite de acestea sunt maximele după care se conducea Eugenius! În tinerețea sa, el s-a dedicat cu neobosită strădanie studiului filosofiei; și nimic nu-l putea îndepărta de aceasta cu excepția oportunităților de a-și ajuta prietenii, ori de a face o plăcere vreunui om deosebit. Când era în vârstă de vreo treizeci de ani, el a hotărât să renunțe la viața liberă de burlac - în care altfel ar fi fost inclinat să rămână - considerând că este ultima ramură a unei vechi familii, ce ar fi dispărut dacă el ar fi murit fără a avea copii. A ales-o pe virtuoasa și frumoasa Emira drept consoarta sa, care, după mulți ani în care a fost mângâierea vieții lui și după ce l-a făcut tatăl mai multor copii, a plătit în cele din urmă datoria către natură. Nimic nu l-ar fi putut sprijini într-o asemenea suferință adâncă decât consolarea pe care a primit-o de la familia sa tânără, ce acum îi devenea mai dragă. În special una dintre fiice era alinarea sa și bucuria secretă a sufletului său. Trăsăturile, aerul și vocea ei rechemau în fiecare moment memoria sensibilă a soției sale și îi umpleau ochii cu lacrimi. A tăinuit această părtinire pe cât de mult

posibil, și nimeni în afara prietenilor intimi nu avea cunoștință de **aceasta**. Doar lor li se dezvăluia. Dar nici de filosofie nu era atât de afectat încât să o cheme cu numele de **slăbiciune**. Ei știau că el încă ține ziua de naștere a **Emirei** cu lacrimi și cu o reamintire mai afectuoasă și sensibilă a plăcerilor **trecute**, tot așa cum o sărbătorea în timpul vieții ei, cu bucurie și veselie. Ei știau că păstrează imaginea ei cu cea mai mare grijă și că are un portret în **miniatură**, pe care îl poartă **întotdeauna** lângă pieptul său; că a lăsat ordin în Testamentul său ca, indiferent în ce parte a lumii se va întâmpla să moară, corpul său să fie transportat și așezat în același mormânt cu al **ei**; și ca un monument să fie ridicat deasupra lor, iar dragostea și fericirea lor comună să fie **celebrate** într-un epitaf pe care el însuși l-a scris cu acest **SCOP**.

Cu câțiva ani în urmă am primit o scrisoare de la un prieten care călătorea **în** străinătate și pe care o voi comunica aici **publicului**. Ea conține o asemenea instanță a spiritului filosofic încât eu o consider extraordinară și că poate servi drept exemplu nu pentru a îndepărta prea mult de la maximele de conduită și comportament obișnuite, ci pentru o căutare rafinată a fericirii ori a perfecțiunii. Am fost asigurat că povestea este reală.

Paris, August 2, 1737

Domnule,

Știu că ești mai curios să afli povestiri despre oameni decât despre **clădiri**, și că ești mai dornic să fi informat despre istoria privată decât despre afacerile publice, motiv pentru care am gândit că următoarea istorioară, care este subiectul comun de conversație în acest oraș, nu ar fi o formă de agrement de neacceptat pentru dumneata.

O **tânăra nobilă**, prin naștere și **soartă**, fiind lăsată la propria sa alegere, a stăruit mult în hotărârea de a duce o viață singuratică, deși i-au fost făcute o serie de oferte avantajoase. Ea a fost determinată să îmbrățișeze această hotărâre ca urmare a observării numărului mare de căsătorii nefericite printre cunoștințele sale și ca urmare a ascultării plângerilor pe care prietenele sale i le-au destăinuit despre tirania, inconsecvența, gelozia și indiferența soților lor. Fiind o femeie cu spirit puternic și cu un mod de gândire neobișnuit, ea nu a întâmpinat nici o dificultate, fie **în** a-și forma și

susține această hotărâre, fie în a nu se suspecta pe ea însăși de vreo slăbiciune a căderii în ispită. Cu toate acestea, a nutrit o puternică **dorință** de a avea un fiu a cărui educație să constituie **principala** grijă a vieții **sale**; iar prin acest mijloc să suplinească acele pasiuni la care era hotărâtă să renunțe pentru totdeauna. Și-a împins **filosof** ia sa până la o asemenea limită, încât nu găsea nici o contradicție între o asemenea **dorință** și decizia sa precedentă; iar ca urmare, cu multă atenție, a căutat să găsească printre cunoștințele sale masculine un domn al cărui caracter și personalitate să fie pe placul său, însă fără a fi satisfăcută la acest capitol. **În** mare, într-o seară, pe când se afla la teatru, văzu pe scenă un tânăr cu înfățișare atrăgătoare și purtare modestă, și simți o asemenea **atracție** față de el, încât își făcu speranțe că aceasta este persoana pe care a căutat-o atât de mult în van. Trimise imediat un servitor la el, dorind compania sa, în casa ei, pentru dimineața următoare. Tânărul fu plin de fericire la un astfel de mesaj și nu-și putu stăpâni satisfacția în fața unui astfel de avans din partea unei doamne atât de frumoase, cu reputație și de rang. Prin urmare, el fu dezamăgit când găsi în schimb o femeie ce nu-i permitea nici o libertate și, mai mult, văzu comportamentul ei care obliga, **constrângându-l** și impunându-i respect în limitele discursului și ale conversației raționale. Cu toate acestea, ea părea dornică să înceapă o prietenie cu el și îi spuse că, oricând va avea un ceas de răgaz, compania sa va fi întotdeauna binevenită. El nu avu nevoie de prea multe rugăminți ca să-și reinnoiască vizitele, fiind atât de impresionat de spiritul și frumusețea ei încât ar fi fost nefericit dacă aceasta ar fi renunțat la compania lui. Fiecare conversație servea mai mult să înflăcăreze această pasiune și-i dădu mai mult ocazia să-i admire personalitatea și inteligența, precum și să se bucure pentru norocul său. Cu toate acestea, el nu era lipsit de o stare de neliniște atunci când se gândea la disproporția dintre nașterea și rangurile lor, iar această stare nu se domolea nici chiar când reflecta la maniera extraordinară în care a început prietenia lor. Eroina noastră filosoafă, între timp, a descoperit că celelalte **calități** ale iubitului ei erau pe măsura fizionomiei, astfel încât, judecând că nu există vreo ocazie pentru nici o altă încercare, ea profită de șansa de a-i comunica întreaga sa intenție. Legătura lor continuă ceva vreme până când, în cele din urmă, dorința ei a fost încununată și acum devenise mamă a

unui băiat care avea să fie obiectul grijii și preocupării sale viitoare. Cu bucurie ar fi continuat prietenia cu tatăl copilului, dar **găsindu-l** un amant prea pasional ca să rămână în limitele prieteniei, ea se văzu obligată să o **încheie**. **Îi** trimise o scrisoare în care a inclus contractul unei rente de o mie de coroane, cerându-i, în același timp, să **nu-l** mai vadă și să **uie**, dacă este posibil, **toate** favorurile și familiaritățile trecute. El a fost lovit de primirea acestui mesaj și, încercând toate șiretlicurile care pot câștiga o femeie, a decis în cele din urmă să o atace în punctul ei slab. Ca urmare, a pornit un proces împotriva ei în parlamentul din Paris, **prin** care cerea custodia fiului său, asupra căruia pretinse a avea dreptul **să-l** educe cum dorește, potrivit maximelor obișnuite ale legii în astfel de cazuri. Pe de altă parte, ea invocă înțelegerea lor explicită anterioară și pretinse că el ar fi renunțat la toate pretențiile asupra vreunui moștenitor care ar fi putut să apară din îmbrățișarea lor. **Încă** nu se cunoaște cum va decide parlamentul în acest caz extraordinar, care pune în incercătură toți avocații, în aceeași măsură ca și pe filosofi. De îndată ce ajung la un argument, te voi informa și voi accepta orice oportunitate de a subsemna, așa cum o fac în prezent.

Domnule,

Cel mai umil servitor al dvs.

Traducere de Cristian Ducu

CUPRINS

Introducere de E.M. Socaciu.....	3
Nota traducătorilor.....	11
Dacă politica poate fi redusă la o știință.....	17
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	
Despre primele principii ale cărmuirii.....	31
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	
Despre prejudecățile morale.....	35
<i>Traducere de Cristian Ducu</i>	
Despre contractul originar.....	41
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	
Despre supunerea pasivă.....	59
<i>Traducere de Cristian Ducu</i>	
Despre libertatea civilă.....	63
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	
Despre partide în genere.....	71
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	
Despre independența parlamentului.....	79
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	
Despre coaliția dintre partide.....	85
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	
Despre libertatea presei.....	93
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	
Despre comerț.....	97
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	

Despre taxe.....	111
<i>Traducere de Cristian Ducu</i>	
Despre creditul public.....	115
<i>Traducere de Bogdan Asaftei</i>	
Ideea unei comunități civile perfecte.....	129
<i>Traducere de Cristian Ducu</i>	